

Žilvytis Šaknys – humanitarinių mokslų daktaras, Lietuvos istorijos instituto Etnologijos ir antropologijos skyriaus vyresnysis mokslo darbuotojas
Moksliniai interesai: etnologija, regionas, papročiai, kasdienybė, šventės, miesto etnologija
El. paštas: shaknys@gmail.com

Žilvytis Šaknys – doctor of humanities (ethnology), senior research fellow at the Lithuanian Institute of History, the Department of Ethnology and Anthropology
Research interests: ethnology, region, customs, everyday life, holidays, urban ethnology
E-mail: shaknys@gmail.com

Žilvytis Šaknys

Lietuvos istorijos institutas

KLAIPĖDOS KRAŠTO (1923–1939) BENDRUOMENINIAI JAUNIMO PAPROČIAI. LYGINAMOJI PERSPEKTYVA

Anotacija

Straipsnyje, remiantis 1988–1996 m. atliktais etnografiniais lauko tyrimais, taikant lyginamąjį metodą, keliamas tikslas palyginti, kuo bendruomeniniai kaimo jaunimo papročiai Klaipėdos krašte skyrėsi nuo gretimų Lietuvos vietovių ir kaip jie kito Klaipėdos kraštui tapus Lietuvos dalimi 1923–1939 metais. Siekiant šio tikslo, iškelti uždaviniai: nagrinėti bendruomeninius jaunimo papročius (konfirmacijos ir gimimo bei vardo dienų šventimą, vakarėlius, talkas ir patalkius, vestuvių pasilinksminimus, gegužines ir Sodo šventes, drobių saugojimą, sambūrius prie sūpynių). Gautos išvados parodė, kad tiriamuoju laikotarpiu Klaipėdos krašto jaunimo bendruomeninis gyvenimas intensyvėjo, ir buvo perimti kai kurie Lietuvos Respublikoje gyvavę papročiai.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: Klaipėdos kraštas, laisvalaikis, bendruomeniniai papročiai, gyvenimo ciklo šventės, jaunimas.

Abstract

In the article, based on ethnographic field research conducted between 1988 and 1996, using the historical comparative method, I aim to compare how the community customs of rural youth in the Klaipėda region differed from those in neighbouring areas of Lithuania, and how they changed when the Klaipėda region was a part of Lithuania from 1923 to 1939. In order to achieve this goal, I set the task of examining the community customs of young people (confirmation and birthdays, name days, parties, beekeeping and bee parties, wedding parties, *gegužinė* [outdoor parties] and entertainment in the garden, keeping watch over linen at night, and gatherings by the swing). The findings obtained show that during the research period, the community life of the youth of the Klaipėda region intensified, and some customs that existed in the Republic of Lithuania were adopted.

KEY WORDS: Klaipėda region, leisure, community customs, life cycle holidays, youth.

I v a d a s

Daugelį amžių Mažoji Lietuva ir Lietuva priklausė skirtingoms valstybėms, skyrėsi ir daugumos jų gyventojų išpažįstamos religijos. Didžiojoje Lietuvoje dominavo Romos katalikų tikėjimas, o Mažajoje Lietuvoje – evangelikų liuteronų tikyba. Mažajoje Lietuvoje daugiau nei dviem šimtais metų anksčiau nei Didžiojoje Lietuvoje (1737 ir 1959 m.) įvestas privalomasis aštuonmetis mokymas lėmė aukštesnį šio krašto žmonių išsilavinimą. Be to, dalis jo gyventojų buvo pietizmo sąjūdžio nariai. Surinkimus lankę žmonės netoleravo jaunimo pramogų, linksmybių ir ragino gyventi asketišką gyvenimą. Tai lėmė kitokį požiūrį į laisvalaikį ir kitokias laisvalaikio leidimo formas negu buvo Didžiojoje Lietuvoje. 1923 m. Klaipėdos kraštas¹ tapo Lietuvos Respublikos dalimi. Tai paskatino intensyvesnį Klaipėdos krašto jaunimo bendravimą su likusia Lietuvos dalimi. Straipsnyje, remiantis 1988–1996 m. atliktais etnografiniais lauko tyrimais, taikant istorinį lyginamąjį metodą, keliamas tikslas palyginti, kuo bendruomeniniai kaimo jaunimo papročiai šiame regione skyrėsi nuo gretimų Lietuvos vietovių ir kaip jie kito Klaipėdos kraštui tapus Lietuvos dalimi. Siekiant šio tikslo, išskelti uždaviniai nagrinėti bendruomeninius jaunimo papročius (konfirmacijos ir gimimo bei vardo dienų šventimą, vakarėlius, talkas ir patalkius, vestuvių pasilinksminimus, gegužines ir Sodo šventes, drobių saugojimą, sambūrius prie sūpynių).

Pagrindinis straipsnio šaltinis – etnografiniai lauko tyrimai, atlikti 1988–1996 m., kurių metu apklaustas 31 respondentas² iš 15 parapijų (Dovilių, Karklininkų, Katyčių, Kintų, Kretingalės, Pagėgių, Priekulės, Plaškių, Rukų, Rusnės, Saugų, Šilutės, Vanagų, Vilkyčių, Vyžių ir Kaukėnų³). Respondentai gimę 1903–1935 m. Beveik visi jie buvo evangelikai liuteronai (tarp jų tik du katalikai). Jie nurodė, kad pagal tautybę yra lietuviai, lietuvininkai, memelenderiai, klaipėdiečiai, vokiečiai. Daliai atsakyti į klausimą apie tautybę buvo labai sunku, kai kurie nurodė kelias tautybes. Tačiau lietuvininkų papročių specifikos, nelygindami su gretimų vietovių papročiais, nesuprasime. Lyginama buvo ir su vienalaikiais Klaipėdos krašto kaimynystėje buvusių kaimų ir miestelių papročiais (22 pateikėjai iš Endriejavo, Jurbarko, Gardamo, Gargždų, Girdžių, Kretingos, Pagramančio, Sartininkų, Skirsnemunės, Šventosios, Švėkšnos, Tauragės, Vainuto, Veiviržėnų, Žygaičių, Žemaičių Naumiesčio parapijų. Visi jie lietuviai, dauguma katalikų, iš jų tik trys evangelikai liuteronai – Tauragės, Gardamo ir Sartininkų parapijose)⁴.

¹ Čia ir toliau vartodamas sąvoką Klaipėdos kraštas turiu omenyje 1923–1939 m. gyvavusią teritoriją.

² Penkis aprašus pagal mano sudarytus klausimynus užrašė Dalia Grimalauskaitė.

³ Kaukėnai yra už Klaipėdos krašto ribų.

⁴ Medžiaga saugoma Lietuvos istorijos instituto bibliotekos rankraštyno fonduose (LII BR F. 73).

Lauko tyrimai buvo atlikti Lietuvos istorijos instituto ir Lietuvos kraštotyros draugijos organizuotose ekspedicijose pagal autoriaus etnografinių klausimų lapus, kurie buvo koreguojami lauko tyrimų metu. Klaipėdos krašto ir jo pasienio vietovėse buvo sukaupta vienalaikė pagal tą pačią programą užrašyta medžiaga. Tai leidžia objektyviai palyginti situaciją. Tiriamąjį laikotarpį vietiniai gyventojai siejo su dideliais pokyčiais jų socialiniame gyvenime, dalis iš jų 1923–1939 m. laikotarpį suvokė kaip krizinį, todėl per nostalgiškus jaunystės prisiminimus, pradėdant klausinėti apie jų konfirmaciją ir kitus jiems brangius dalykus, pavyko įgyti dalies pateikėjų pasitikėjimą.

Klaipėdos krašto jaunimo bendruomeniniai papročiai nagrinėti visos Lietuvos papročiams skirtose, kartografiniais žemėlapiais paremtose monografijose „Jaunimo brandos apeigos Lietuvoje“ (Šaknys 1996) ir „Kalendoriniai ir darbo papročiai Lietuvoje“ (Šaknys 2001) bei studijoje „Jaunimo neintensyvaus darbo savitumai“ (Šaknys 2002). Mažajai Lietuvai skirti du straipsniai „Įžegnotuvės“ (Šaknys 1995, 649–660) ir iš dalies „Jaunų sambūriai (Iš Vakarų Lietuvos jaunimo papročių)“ (Šaknys 1994, 13–15). Šiame straipsnyje bus pateiktas apibendrintas Klaipėdos krašto jaunimo laisvalaikio ir švenčių vaizdas, didžiausią dėmesį skiriant tik šiam regionui. Pirmą kartą bus atliekamas lyginimas su gretimomis vietovėmis, galintis išryškinti šio krašto savitumą.

Vykdydami etnografinius lauko tyrimus, etnologai patiria glaudų ryšį su vietos gyventojais, su kuriais susiduria, ir taip gali užfiksuoti ne tik kasdienio gyvenimo pokyčius, bet ir tų pokyčių vertinimą, asmenines vertybes ir įsitikinimus, kurių laikosi daugiau ar mažiau uždaroje žmonių grupėse. Viena iš tokių yra amžiaus, teritorijos ir bendrų interesų vienijama kaimo ar miestelio jaunimo bendrija. Ji yra unikali suaugusiųjų bendruomeninės veiklos mokykla, modeliuojanti jaunimo elgsenos stereotipus, būsimųjų kaimo bendruomenės narių socialinio bendravimo normas, ruošia suaugusiojo socialinei padėčiai ir moko ateities vaidmenų. Nors jaunimo bendruomeninis gyvenimas daugiausia buvo susijęs su laisvalaikiu, o suaugusiųjų – su darbu, dalis bendruomeninių papročių buvo panašūs (Šaknys 1996, 105–115).

Mano klausinėtieji žinių pateikėjai, labai maža istorinio Klaipėdos krašto gyventojų dalis, išgyvenę sovietinį genocidą. Jiems skiriu šį straipsnį, taip prisidėdamas prie Klaipėdos krašto atgavimo šimtmečio paminėjimo ir jų atminties pagerbimo.

„Brangiausia šventė“

Visi Mažosios Lietuvos respondentai iš šeimos papročių išskyrė konfirmaciją (įžegnotuves) kaip jaunimui svarbią šventę. Ji buvo suvokiama kaip jaunystės pra-

džia, nors konfirmantui absoliučia dauguma atvejų buvo vos keturiolika metų⁵, nes liuteronų konfirmacija Mažojoje Lietuvoje sutapo su privalomojo mokymosi laikotarpio pabaiga. Tai paskatino konfirmacijos, kaip sakralinės ir pasaulinės iniciacijos apeigų stereotipo, susiformavimą. Kandidatų (pirmkarčių) pasiruošimas ypatingai dienai (kandidatų pamokos, šventinė apranga), iškilminga atmosfera bažnyčioje, viešas tikybos egzaminas, specialūs įžadai, vakarėlis namuose, svečių dovanos, suaugusiųjų teisių įgijimas (priimti šventąją Komuniją, įsidarbinti, būti krikštamote, krikštateviu, pamerge, pabroliu, merginai teisė kaupti kraitį ir pan.) įžegnotuves leido traktuoti kaip iniciacijos apeigą. Skirtingai nei kituose Lietuvos regionuose, Klaipėdos krašto konfirmacija buvo svarbiausia jaunimo iniciacinė apeiga (plačiau: Šaknys 1995, 649–660).

Vis dėlto, dalies pateikėjų žodžiais, konfirmacija suteikdavo skirtingas teises pagal lytį. Priekulės apylinkėse merginos į šokius eidavo po konfirmacijos – 14 metų, tuo tarpu vaikinai tik nuo 15–17 metų, jaunesnis „sniurgis“ kartais gaudavo į kuprą ar iš šokių būdavo vejamas žodžiu (LII BR F. 73-1380 (3)). Vyžių parapijoje juokais vaikinai merginai sakydavo: „Atidaryk langelį, aš jau įžegnotas.“ Tai buvo aliuzija į kolektyvinį naktinį merginų lankymą⁶. Retsykais konfirmacijos proga buvo surengiami ir šokiai (LII BR F. 73-1380 (19)), kai kuriose šeimose buvo ir vaišės su alkoholiniais gėrimais, todėl Šventosios Vakarinės po konfirmacijos eidavo kitą savaitę (LII BR F. 73-1380 (22)). Pateikėjos iš Vabalų kaimo (prie Kintų) pasakojo: „Tą dieną neprivalėjom nieko daryti visą dieną, net indų plaut“ (LII BR F. 73-1387 (17)).

Labai svarbus buvo konfirmacijos pobūvis, kai jaunuolis sulaukdavo „savo svečių“⁷, o dovanų gaudavo net papuošalų iš aukso ir sidabro. Pavyzdžiui, pateikėjai iš Kerkutviečių kaimo (Prie Vilkyškių) kūmai padovanojo auksinį žiedą (LII BR F. 73-1695 (11)), dar rankšluostį nuo pussėsės kraičio krovimo pradžia (LII BR F. 73-1380 (8)). Pjauliai, prie Priekulės). Didesni ūkininkai po įžegnojimo pirkdavo skrynią ir kartu su motina ir seserimis pradėdavo mergaitei krauti kraitį (LII BR F. 73-1380 (8)). Pjauliai, prie Priekulės). Tuo tarpu vaikinui sakydavo, kad įžegnotuvių mirtą (kurią turėjo įsisėgęs) turi įsodinti ir, kai išaugs, galės ženytis (LII BR F. 73-2000 (6)).

⁵ Lauko tyrimų metu gautas tik vienas paliudijimas, kad tik tuos, kas lankė gimnaziją, konfirmuodavo 16–17 metų, baigus mokslus (LII BR F. 73-1380 (7)). Visi kiti būdavo konfirmuojami 14 metų (retkarčiais, jei norėta konfirmuoti du iš šeimos ar dėl kitų priežasčių, būdavo konfirmuojami 13 ar 15 metų).

⁶ Viena iš archajiškų jaunimo bendravimo formų – kolektyvinis naktinis merginų lankymas – lauko tyrimų metu Klaipėdos krašte jau nebuvo atsimenamas. Žinomas tik individualus merginų lankymas naktį kamaroje (LII BR F. 73-1380 (19)).

⁷ Kita vertus, pasak 1909 m. gimusios pateikėjos iš Liaunų kaimo (netoli Priekulės), tokio amžiaus vaikas draugų dar neturėjo (LII BR F. 73-1380 (9)).

Kitaip liuteronų konfirmacijos diena buvo suvokiama Žemaitijoje. Iš Tauragės parapijos 1913 m. gimęs liuteronas, kurio tėvai turėjo 22 hektarus žemės, buvo įžegnotas 15 metų. Į iškilmes atėjo giminės ir artimieji. Tačiau po bažnyčios (Šventoji Vakarienė buvo tą pačią dieną) visi skirstėsi į savo namus. Po įžegnojimo, pasak pateikėjo, tiktai į pabrolius buvo galima, o tikras vyras laikytas tik po kariuomenės (LII BR F. 73-1999 (23)).

Panašiai buvo ir su katalikų Sutvirtinimo sakramentu. 1907 m. gimusi katalikė iš Švėkšnos, kurios tėvams priklausė 25 ha žemės, taip pat teigė, kad po jos Sutvirtinimo sakramento baliaus tėvai ta proga nedarė, o dirmavonės motina (*podė*) jai nieko nenupirko (LII BR F. 73-1380 (25)) (Sutvirtinimo sakramentą jai teikė 14 metų). Tuo tarpu Pagramančio parapijoje Sutvirtinimo sakramentą teikė 1918 m. gimusiai 9 metų mergaitei. 21 ha turėję tėvai baliaus nedarė, išėję iš bažnyčios ant žolyno pavalgė, *dirmavonės* kūma dovanojo maldaknygę ir rožančių (LII BR F. 73-1380 (20)). Kai kada būdavo ir kuklios vaisės. 1912 m. gimęs Gargždų gyventojas buvo *dirmavotas* 8 metų. *Dirmavonės* kūmas vaišino limonadu ir riestainiais, o jo tėvai jį pavaišino tik degtine (LII BR F. 73-1380 (28)). Kaip rodo tyrimai Šiaurės Lietuvoje, katalikai Sutvirtinimo sakramento pasaulietiniam pažymėjimui neskyrė tokio dėmesio, o ir jį teikė dažniausiai 7–12 metų vaikams (Paukštytė-Šaknienė, Šaknys 2007, 31–35)⁸. Taigi konfirmacijos (tarp liuteronų) ir Sutvirtinimo sakramento (tarp katalikų) pasaulietinė reikšmė Didžiojoje Lietuvoje nebuvo tokia svarbi.

Vardadienis ir gimtadienis

Tiek gyvenimo ciklo, tiek ir metų ciklo paprotys – vardadienis. Vokiečių etnologų tyrimų duomenimis, šis paprotys yra būdingesnis katalikams (Beitl, Beitl 1996, 591). Didesnė dalis žinių pateikėjų teigė, kad liuteronai, kiek kitaip negu katalikai, negarbinantys šventųjų, neturi ir vardadienių. Tačiau lauko tyrimų metu paaiškėjo, kad dalyje šeimų vardadieniai buvo švenčiami. 1913 m. gimusi liuteronė iš Dreverno (Priekulės par.) užsiminė, kad per Martyną slapčia vardavininkui ant durų vainiką kabino (LII BR F. 73-1387 (13)). Tuo tarpu 1916 m. gimusi, evangelikė liuteronė iš Dovelų tvirtino papuošusi namo, kuriam gyveno Jonas, duris. Kai kurie žmonės, pasak jos, šventė ir Jurgio bei Mykolo (Mikelio) vardadienius (LII BR F. 73-1380 (9)). Vardadienio per šv. Martyną šventimą Mažojoje Lietuvoje patvirtina etnologė Kristina Blockytė. Jos teigimu: „Nors Martyno vardas Mažojoje Lietuvoje labai populiarus (sietas ir su Martynu Liuteriu), tačiau Martyno vardo dienos šventimas šiame krašte tikrai nebuvo masinis reiškinys, ypač kaimo vietovėse. Tai galėjo būti labiau miestietiškos kultūros

⁸ Karų laikotarpiais Sutvirtinimo sakramentas būdavo teikiamas ir vyresniems paaugliams, nes nei visada galėdavo atvykti vyskupas.

elementas, kadangi Klaipėdos miesto apylinkėse XX a. viduryje yra užfiksuota atsitiktinių pasakojimų (beje, ši tradicija tose šeimose tęsiama iki šių dienų), jog vardadieniai buvo švenčiami“ (Blockytė 2022, 152). Vardadienius šventė ir dalis Klaipėdos krašto katalikų. 1914 m. gimusi katalikė iš Agluonėnų tvirtino, kad kai kada per vardadienį surengdavo šokius, kartais atviruką parašydavo, bet sveikino tik Jurgius, Petrus, Mykolus ir Martynus (LII BR F. 73-1387(14)).

Kaimyninėse vietovėse Žemaitijoje dažniau šventė vardadienius. Pavyzdžiui, Gargždų apylinkėse, 1909 m. gimusios pateikėjos duomenimis, jaunimas švėsdavo vardadienius, ateidavo pasveikinti draugai, draugės. Vaišindavo arbata, saldainiais. Prie kamaros prikaldavo vainiką. Tuo tarpu gimtadienius švėsdavo retai (LII BR F. 73-1385 (8)). Veiviržėnuose vardadienio proga vainikuodavo duris, kėdę, ant kurios kilnodavo kaltininką, o gimtadienius pradėjo švėsti tik XX a. 8-ajame dešimtmetyje (LII BR F. 73-1447 (7)). Vardadienius minėdavo ir Žemaitijos liuteronai. 1913 m. gimęs Jurgis iš Tauragės parapijos dovanų iš tėvų gaudavo per įžegnojimą, gimtadienį ir vardadienį. Taip pat vardadienį švėsdavo ir per Jonines (LII BR F. 73-1999 (23)).

Gal klaipėdiškiai šį paprotį perėmė iš žemaičių, ateinančių dirbti pas ūkininkus? Kintiškė, gimusi 1904 m., sakė jaunystėje nešventusi nei gimtadienio, nei vardadienio, bet pastarąjį paminėdavo (LII BR F. 73-1380 (23)). Nei vardadienis, nei gimtadienis nebuvo švenčiami iki 6-ojo dešimtmečio kai kuriose Rytų Lietuvos ir net Žemaitijos vietose (Šaknys 2008, 21–27). Vis dėlto vardadienius švėsdavo daugelis šeimų Mažojoje Lietuvoje ir absoliuti dauguma – Žemaitijoje. Todėl papročio perėmimo faktas visai tikėtinas.

Gimtadienius šventė dauguma klaipėdiškių šeimų. Lumpėnuose į gimtadienį eidavo su kvietimais. Jaunimas žaisdavo žaidimus, šokdavo. Iš žaidimų minėtas žiedo dalijimas, tačiau žiedas buvo pervertas virvele, kurią laikė ratu susėdę žmonės. Tas, kuris neatspėjo, turėjo duoti fantą. Vainiko kaltininkui nepynė, tačiau jį kilnojo, nes „aukštai tur gyventi“ (LII BR F. 73-1380 (3)). Tuo tarpu Priekulės apylinkėse gėlėmis ir ąžuolo lapais vainikavo gimtadienį švenčiančiojo kėdę (LII BR F. 73-1380 (6)). Vyžių parapijoje per gimimo dieną vainikuodavo sukaktuvininko kėdę, jį ta proga kilnodavo. Paskui visi gerdavo iš vieno stikliuko pagal rugių sėjimo kryptį (LII BR F. 73-2000 (6)). Daugelyje vietovių ta proga buvo rengiami ir šokiai. Pavyzdžiui, Doviluose jaunimas šokdavo pagal gramofono muziką (LII BR F. 73-1334 (37)). Panašūs papročiai gyvavo žemaičių vardadienio papročiuose. Taigi, vardadienių šventimas Klaipėdos krašte rodo galimą Žemaitijos papročių poveikį.

Vakarėlis: nuodėmė ar pramoga

Pagrindinis jaunimo laisvalaikio susibūrimas XX a. pradžios kaime Lietuvoje buvo šokių, dainų ir žaidimų vakaronė. Jame virė to kaimo jaunimo bendruomeninis gyvenimas, buvo sprendžiamos konkretaus kaimo jaunimo problemos, o šis susibūrimas bendruomenine prasme savotiškai dubliavo suaugusių kaimo bendruomenės narių susibūrimo funkcijas. Tai liudija Mažojoje Lietuvoje XIX a. vartotas jaunimo vakarėlių pavadinimas – „krivūlė“ (Remeika 1990, 32), kuri vadinosi taip pat kaip ir kaimo bendruomenės sueiga (Milius 1970, 379).

Didžiojoje Lietuvos dalyje jaunimo vakarėliai vykdavo savaitgaliais ir švenčių dienomis, po talkų ir per šeimos šventes. Tačiau Mažojoje Lietuvoje ne visur tokie vakarėliai buvo toleruojami, ypač su muzika ir dainomis. Kodėl? 1990 m. Šilutės bažnyčioje paklausęs kunigą Ernstą Rogą (1929–2010), kodėl surinkimų nariai netoleravo linksmybių, gavau tokį atsakymą: „Jeigu šoksi ar dainuosi, būsi gražiai apsirengęs, tau bus linksma, tu išpuiksi, negalvosi apie Dievą ir nusidėsi.“ Pasak Viliaus Ašmio, aprašiusio Priekulės parapijos papročius, pagrindinius sakytojo pamokslo ir pagraudenimų reikalavimus buvo galima suvesti į šiuos svarbiausius teiginius: „doras žmogus, tikras krikščionis, nerūko, negeria, nešoka, nedainuoja, nepaleistuvauja, nekortuoja, nekeikia, neina į teatrus arba kinus, nesportuoja šventomis dienomis, t. y. sekmadieniais. Visa tai yra didelė nuodėmė, kurios tikras krikščionis turi vengti, nedaryti“ (Ašmys 1993, 28).

Lauko tyrimų metu pirmasis buvusio Klaipėdos krašto teritorijoje apklaustas žinių pateikėjas, paklaustas apie jaunimo pasilinksminimus, pasakė, kad pramogų nebuvo. Šokiai yra nuodėmė. Žinių pateikėja iš Dovilų, gimusi 1916 m., teigė, kad jos mama, gimusi 1886 m., pasakojo, jog iš Klaipėdos atvažiuodavo vokiečiai ir šokdavo. Merginos nuėjo pažiūrėti, kaip jie šoks. Šokis buvo nuodėmė. Didelė nuodėmė. Per vestuves buvo galima tik eiti ratelius, žaisti žaidimus. Šokiai vykdavo tik miestuose (LII BR F. 73-1380 (9)). 1908 m. gimusi pateikėja iš Kugelių (Vyžių par.) taip pat tvirtino, kad, jos tėvų pasakojimu, šokių jų laikais buvo mažiau (LII BR F. 73-1380 (19)). 1904 m. Klumbių k. (Kintų par.) gimusi pateikėja nurodė tik vieną kaimą, kur jos jaunystėje vykdavo šokiai (LII BR F. 73-1380 (23)), o 1908 m. gimusi pateikėja iš Vilkyškių parapijos teigė, kad pats kunigas neleisdavęs šokių, nes to negalima daryti pagal tikybą (LII BR F. 73-1379 (28)). XX a. 4-ojo dešimtmečio pabaigoje draudimai jau nebuvo tokie griežti. Pavyzdžiui, žinių pateikėja, gimusi 1921 m., naktimis, kai jos tėvai miegodavo, slapta išeidavo šokti į Priekulę, o grįždavo ryte. Tai buvo rizikinga, ji atsiminė net atvejį, kai slėpėsi rugiuose, kad jos nepamatytų (LII BR F. 73-1380 (27)). Tiesa, surinkimų draudimai linksmintis nebuvo vienodai griežti. 1908 m. gimusi respondentė iš Kugelių (Vyžių par.) nurodė dvi alternatyvas: arba tėvas ją

leisdavo į šokius arba per langą pabėgdavo naktį (LII BR F. 73–1380 (19)). Tuo tarpu 1921 m. gimusi Vabaluose gyvenanti pateikėja net ir į kiną Kintuose nėjo, o vasarą didžiausia pramoga jaunimui buvo sūpynės (LII BR F. 73–1387 (17)). Draudimai galiojo net pokario metais. Pavyzdžiui, 1931 m. gimusios pateikėjos iš Vyžių parapijos teigimu: „Tikintys krikščionys pas mus šokt negali“ (LII BR F. 73–2000 (6)), o Lina Petrošienė pateikė atvejį, kaip 1959 m. dainų pateikėjas nesutiko skelbti savo pavardės, nes esąs evangelikas ir jam nepatogu prieš savo parapijiečius pasirodyti su vadinamomis „nešvankiomis“ dainomis (Petrošienė 2022, 97). Klausinėdamas lietuvininkus, panašiai patyriau nenorą pasakoti apie pasilinksminimus, vis dėlto įsikalbėjus net ir surinkimininkų vaikai nurodydavo matę įvairaus tipo pasilinksminimų.

Tik apie pusė apklaustųjų pasakojo apie jaunimo vakarėlius. Klaipėdoje ir aplinkinėje teritorijoje reziduojantys surinkimų (pietizmo sąjūdžio) nariai tvirtai palaikė santūrų gyvenimo būdą, savo asketiškumą suvokdami kaip etninės tapatybės išraiškos priemonę. Vokiečiai gali šokti, lietuviai – ne (Šaknys 2001, 32). Kita vertus, Mažosios Lietuvos jaunimas negyveno izoliuoto nuo Lietuvos jaunimo gyvenimo, darbo jėgos trūko jau prieš Pirmąjį pasaulinį karą. Ūkio darbams buvo samdomi ir jaunuoliai iš Lietuvos, o po 1923 m. šis procesas dar labiau sustiprėjo. Pavyzdžiui, 1932 m. Didžiosios Lietuvos žmonės sudarė ketvirtadalį visų žemės ūkio darbininkų, o 1938 m. dvaruose ir stambiuose ūkiuose jų jau buvo dauguma (Morkūnas 1977, 28). Jie turėjo įtakos vietos jaunimo požiūriui į draudimą šokti ir dainuoti. Linos Petrošienės žodžiais, rašytiniuose šaltiniuose yra gana daug medžiagos apie Mažosios Lietuvos kalendorinių švenčių papročius ir apeigas, bet apie dainavimą – tik nuotrupos (Petrošienė 2007, 208), o pasak kai kurių lietuvininkų, lietuviškų dainų jie išmoko iš į šį kraštą ūkiuose uždarbiauti atvykdavusių samdinių (Petrošienė 2007, 234). Kita vertus, kai kuriuose kaimuose buvo labai didelė turtinė jaunimo diferenciacija, net šokiuose žiūrėjo, ar samdinys, ar ūkininkaitis. Ūkininkaitė iš Kugelių šoko su samdiniu, o tėvai, iš jos draugių tai sužinoję, buvo pikti, o ji pati kelias dienas verkė (LII BR F. 73–1380 (19)). Pasak pateikėjų iš Endriejavo, tarnavusių Klaipėdos krašte, katalikai, nors per adventą ir gavėnią valgydavo lašinius, bet į šokius neidavo (LII BR F. 73–1447 (15)). Taigi ne visur Klaipėdos krašte vietinio ir sezoniniams darbams atvykusio jaunimo bendravimas buvo intensyvus. Bent jau neįpareigojančio laisvalaikio metu. Vis dėlto dalyje kaimų toks poveikis buvo galimas. Ypač tuose susijimuose, kurie buvo susiję su darbu. Kita vertus, jaunimas bendraudavo, o kai kada ir susimušdavo pasilinksminimuose. Pateikėjas iš Dovilių minėjo muštynes su atvykusiu Gargždų jaunimu (LII BR F. 73–1334 (37)).

Reikia pabrėžti, kad intensyvūs jaunimo pasilinksminimai buvo rengiami tik kai kuriose Žemaitijos vietovėse, dalis žemaičių, suvalkiečių pasilinksmini-

mus tiriamuoju laikotarpiu rengė tik po talkų. Panaši situacija buvo ir Klaipėdos krašte.

Talkos ir patalkiai

Mažojoje Lietuvoje ir gretimose Žemaitijos vietovėse jaunimui svarbiausia talka buvo linamynis. XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje buvo pastebimi pirmą kartą į šią talką atėję jaunuoliai. Žemaitijoje ir Mažojoje Lietuvoje jie buvo *bin-kiuojami* (Merkienė 1967: 146; Šaknys 1996, 64–65)⁹. Vienam laikant myną už pečių, kitam už kojų, jo sėdmenis padaužydavo į mintuvų ožį (binkį), į kurį būdavo įstatomi mintuvai.

Priekulės apylinkėse, pasak 1916 m. gimusio pateikėjo, jaunimas susiburdavo į javų kūlimo, linų, kanapių mynimo talkas. Linksmiausia talka – linamynis. Kai kuriais atvejais pasilinksminti ateidavo nedirbę. Merginas gąsdindavo „visokiais velniukais“, jaujoje binkiuodavo merginas iš kitos talkos, jas sugavę sėdynes pastuksendavo į mintuvus („binkį“) (LII BR F. 73-1380 (6)). Panašią padėtį patvirtino ir 1904 m. gimusi ir šiose apylinkėse gyvenusi pateikėja, minėjusi, kad naktimis minant linus ateidavo ir nekviestų. Pagrodavo lūpine armonikėle, armonika (LII BR F. 73-1380 (7)). Tačiau apie pirmą kartą į linamynį atvykusios merginos binkjavimą neužsimenama. V. Ašmys, aprašydamas tarpukario padėtį, paminėjo abiejų lyčių jaunuolių binkjavimą, taip pat ir lėlės nešimą su lentelėje įrašytu talkoje dalyvavusios merginos vardu (Ašmys 1993, 29). Šis paprotys pri- mena Kuršio nešimo paprotį, kuris XX a. buvo paplitęs tiek Vakarų Žemaitijoje, tiek ir Mažojoje Lietuvoje (Vyšniauskaitė 1983, 161).

Žemaitijoje tiriamuoju laikotarpiu taip pat buvo paplitęs *binkjavimas*. Pavyzdžiui, Gardamo apylinkėse: *Linus minant šposus darydavo, merginą binkiuodavo [pastuksendavo sėdynę į mintuvus]. Binkiuodavo kokia pakliuvo. Ką tu gali pykt. Kartais į pakurą uždarydavo [patalpa linams džiovinti]. Kartais, jei kelios merginos, ir silpnesnį vaikinę išbinkiuodavo, bet vyrai stipresni...* (LII BR F. 73-1999 (16)).

Vyžių parapijoje surengdavo šokius po kūlimo talkos, prastą dieną, vaišindavosi, grojo armonika, bet šokdavo tik dirbę, krautuvės salėj (LII BR F. 73-1380 (19)). Tuo tarpu Rukų parapijoje minimi ir mėšlavežio patalkiai, tačiau, kaip ir kūlimo, jie buvo rengiami tik šeštadieniais (LII BR F. 73-1979 (29)). Tačiau daugeliu atvejų šokių ar kitokių pasilinksminimų per talkas neminėjo. Taigi galime teigti, kad jie būdingesni Žemaitijai ir Suvalkijai. Tuo tarpu vyriausia, 1903 m. gimusi, pateikėja iš Kintų parapijos teigė, kad talkų iš viso nebuvo. Kuldavo spr-

⁹ Žemaitijoje binkiuotos naujokės merginos, Mažojoje Lietuvoje abiejų lyčių jaunimas (Svencelė, Priekulės parapija). Šis veiksmas gali turėti kitų reikšmių. Angelė Vyšniauskaitė binkjavimą siejo su nemėgstamo mynėjo, tinginio baudimu (Vyšniauskaitė 1983, 157). Šis paprotys pirmą kartą minimas XIX a. pradžios Žemaitijoje (Gidžiūnas 1994, 163).

gilais namiškiai (LII BR F. 73-1387 (15)). Pateikėja iš Vabalų (Kintų parapija) teigė, kad bulvėms kasti sueidavo kasėjai iš Lietuvos, „tada dainos skambėjo, visi čia krūmai, laukai. Jei ateidavo kaimynai (surinkimininkai), jie nedainuodavo, taip pat buvo ir durpių kasimo talkos, bet po jokių talkų šokių nebuvo (LII BR F. 73-1387 (17)). Tuo tarpu pateikėjo iš Dovilių teigimu, talkomis kirsdavo rugius. Nukirsdavo per vieną dieną. Po talkos darė vaišes, jaunimas nešoko, visi išvargę (LII BR F. 73-1334 (37)). Panašiai sakydavo pateikėjai Rytų Lietuvoje, bet ne Žemaitijoje ar Suvalkijoje.

Patalkiai Žemaitijoje buvo intensyvesni. Pateikėjas liuteronas, gyvenęs netoli Tauragės, suskaičiavo, kad per metus būdavo net 15–18 patalkių per linamynį ir javų kūlimą. Vyrų „patalkininkai“ ateidavo ir nedirbę, iš kažin kur ateidavo, merginos tik vietinės ir specialiai pakviestos. Pasilinksminimams patalkių buvo daugiau negu paprastų vakarėlių (LII BR F. 73-1999 (22)). Kito liuteronas iš Tauragės apylinkių teigimu: „Šokiai po talkos, kartais sekmadienį. Šokiai po kūlimo, prastą dieną, vyrai šoko ir nedirbę, panos nelabai. Vyrų eidavo į kitą kaimą, vadino „zuore“ (LII BR F. 73-1999 (23)). Katalikės iš Sartininkų teigimu, po kūlimo ateidavo „kepurininkai“ su lazdikėm ant rankų, padėdavo šiaudus sutvarkyti vakare, juos vaišino. Po mašinautės ir linų mynimo valgė kugelį (LII BR F. 73-1695 (9)). Tuo tarpu Skirsnemunėje jie atsinešdavo savo maisto (LII BR F. 73-1272 (3)).

Taigi neatmetama galimybė, kad patalkių papročius formuodavo laikinai iš Žemaitijos ir kitų Lietuvos regionų atvykę talkininkai. Atsiradus kuliamosioms mašinoms, daugėjo talkininkų skaičius, bet šis faktas su regionine savimone jau nėra susijęs. Kita vertus, linamynio papročiai (konkrečiu atveju – binkiavimas) rodo buvus bendrą linamynio papročių arealą Žemaitijoje ir Mažojoje Lietuvoje (LII BR F. 73-1380 (26)). Abejose teritorijose galima išvelgti spartų patalkių vakarėlių intensyvėjimą.

Vestuvių pasilinksminimai

Viena iš progų surengti pasilinksminimą jaunimui buvo ir vestuvės. Nekvietas jaunimas, eidamas pasilinksinti į vestuves, Priekulės apylinkėse atsinešdavo lėles, ateidavo „išsimaliovoję“, su kaukėmis, vyrai persirengdavo moterimis ir panašiai (LII BR F. 73-1380 (6)). Kartais merginai eiti į vestuves buvo rizikinga, nes sugavę drabužius nuplėsdavo, ją palikdami tik su kelnaitėmis (LII BR F. 73-1380 (7)). Tačiau dažniau persirengę eidavo vyrai. Katyčių parapijoje ateidavo „čigonai“. Jie buvo su kaukėmis, šokdavo, grodavo. Juos sodindavo prie atskiro stalo arba tiesiog duodavo maisto, alaus, degtinės (LII BR F. 73-1447 (17)). Saugų par. irgi sodino prie bendro stalo, jei leido išgalės (LII BR F. 73-1447

(17a)). Persirengėlių vaidinimus tarpukariu mini ir V. Ašmys (Ašmys 1993, 31) bei A. Vyšniauskaitė (Vyšniauskaitė 1995, 107). Pastaroji mini „meškų“ šokį ir net vaišininą sutaisyta saldžia degtine – „meškine“. Kai kada nekviestas jaunimas susiburdavo į vestuvių išvakares – baldijimosi vakarą „Polterabend“, kaimynai prieangyje paberdavo stiklą [matyt, garsiai sudaužydavo indus – Ž. Š.], „kad išsigąstų“. Bet tai buvo tik linksmas vakaras, be šokių (LII BR F. 73-1380 (19))¹⁰. Tuo tarpu Žemaitijoje, Žygaičių parapijoje, vestuvių metu sudaužydavo puodynę, jaunosios sesuo turėjo šluoti ir dar puslitriu išsipirkti, kad svečiai leistų iššluoti (LII BR F. 73-1380 (1)). Matyt, tai simbolizavo mergystės teisių perdavimą jaunosios seseriai, tokiu būdu simboliškai išlaisvinant kelią jaunėlei taip pat ištekėti.

Žemaitijoje nekviesti ateidavo ne tik persirengėliai. Ne tik katalikai, bet ir liuteronai. Tauragės parapijoje persirengėliai nuo „styrininkų“ (nekviestųjų) skyrėsi tik tuo, kad persirengėliai būdavo vaišinami (LII BR F. 73-1999 (19)). Vainute iš to paties kaimo ateidavo nekviesti „kepurininkai“ ir net maistą vogdavo (LII BR F. 73-1447 (1)). Tuo tarpu Endriejavo parapijoje „žydus“ (persirengėlius) vaišindavo (LII BR F. 73-1447 (15)). Žemaičių Naumiestyje „atėjūnai“, vyrai ir moterys, persirengdavo priešingos lyties atstovais (LII BR F. 73-1380 (21)).

Apibendrinant galima teigti, kad bendruomeniniai vestuvių papročiai Žemaitijoje buvo dažnesni. Nekviesto persirengėlio statusas dažnai buvo kitoks negu to kaimo vaikino, atėjusio tik pasišokti. Turima medžiaga leidžia kelti prielaidą, kad Klaipėdos krašte nekviestos merginos ateiti į vestuves turėjo didesnę galimybę negu Žemaitijoje.

Gegužinė ir Sodo šventė

Vienas iš Didžiosios Lietuvos perimtų papročių – gegužinės. Klaipėdos krašte jų gausėjo XX a. 4-ajame dešimtmetyje. Gegužines rengė miškelyje, šokių aikštelę aptverdavo virve, apjuosta apie sukaltus stulpiukus, puošė popieriukais, kaip ir Žemaitijoje. Vartus darė iš stačių berželių. Patys surinkdavo pinigų muzikantui. Pasak pateikėjo iš Priekulės, gegužines rengdavo kiekviena vietovė kartą per metus, net ir po 1939-ųjų, „Hitleris irgi leido“ (LII BR F. 73-1380 (6)). Dovuose gegužines rengdavo per Jonines ant Dovilų piliakalnio (LII BR F. 73-1380 (9)). Rusnės apylinkėse prie gegužinės aikštelės buvo supynės. Vaikinai kviesdavo merginas ne tik šokti, bet ir pasisupti (LII BR F. 73-1694 (8)). Miške gegužinės per Sekmines buvo rengiamos Mikytuose (prie Pagėgių). Būdavo staliukai su užkandžiais (LII BR F. 73-2000 (1)). Gegužines, skirtingai negu tuo metu Že-

¹⁰ A. Vyšniauskaitės teigimu, baldijimosi vakaras („Polterabend“) – vėlai, XX a. pradžioje, pasiskolintas iš vokiečių (Vyšniauskaitė 1977, 152).

maitijoje, rengė daugiausia neorganizuotas jaunimas ir apie jas pasakojo daugiau negu pusė žinių pateikėjų.

Vietovėse, kur gegužinių nerengė, kai kada buvo rengiamas vokiškas gegužinės atitikmuo – Sodo šventė (vok. *Gartenfest*). Jas organizuodavo krautuvininkai, norėję daugiau užsidirbti. Sodą puošdavo lampionais, spalvotuose maišeliuose įtaisytomis žvakutėmis. Sodas būdavo aptveriamas, o šokių metu pardavinėdavo maistą, alų. Vyžių parapijoje šias šventes organizuodavo po du tris kartus kiekviename kaime. Vaikiniai suvažiuodavo dviračiais (LII BR F. 73-1380 (19)). Šie susiejimai fiksuoti daug rečiau negu gegužinės.

Apibendrinant šiuos susiejimus, galima teigti, kad gegužinių rengimas – iš Didžiosios Lietuvos perimtas paprotys. Laiko perspektyvoje gegužinių rengimas dažnėjo. Tuo tarpu Sodo šventė – Didžiojoje Lietuvoje nefiksuotas paprotys – Klaipėdos krašte nebuvo dažna, nežinoma Mažojoje Lietuvoje ir iš senesnių šaltinių. Tačiau jis primena XIX a. jaunimo pasilinksminimus smuklėje, jie buvo paplitę tiek Didžiojoje, tiek ir Mažojoje Lietuvoje.

Drobių saugojimas

Ką jaunimas veidavo laisvalaikiu, jei tėvai buvo uolūs surinkimininkai? Jau pirmasis žinių pateikėjas man pasakojo apie naktinį drobių saugojimą. Poreikis saugoti skalbinius paskatino neintensyvų merginų darbą naktimis. Linai per naktį būdavo laikomi tik Klaipėdos krašte ir Vakarų Žemaitijoje, rečiau kituose Lietuvos regionuose. Balandžio–gegužės mėnesiais baltiniai būdavo saugomi naktį apie savaitę, motyvuojant, kad nakties rasa ir rūkas geriau balina audinį. Saugoti drobių susirinkdavo dviejų ar trijų ūkininkų dukterys ar samdinės. Kartais pasirūpindavo nakvyne. Dovilų parapijoje drobių saugotojos iš dviejų iškeltų durų pasistatydavo palapines, ant žemės paskleisdavo šiaudų, pririšdavo šunį (LII BR F. 73-1380 (9)). Merginas dažnai lankydavo vaikinai. Jie eidavo iš kaimo į kaimą, gąsdindavo merginas. Pavyzdžiui, pateikėjos prisiminimu, Vabalų kaime (Kintų par.) vienas vaikinai baltu arkliu pasirėdė, kitas susisupęs į paklodę „smertį“ rodė, gąsdino (LII BR F. 73-1387 (17)). Jei merginos nebūdavo budrios, jaunuoliai baltinius kabindavo ant medžių ir sukraudavo vienas ant kito (LII BR F. 73-1380 (6)). O pasak Priekulės apylinkės aprašiusio Viliaus Ašmio, drobes sukeldavo net ant malūno sparnų (Ašmys 1993, 26). Merginos turėjo išsipirkti. Kartais merginos ir padainuodavo ir net surengdavo šokius. Pasak žinių pateikėjos iš Pjaulių, gimusios 1904 m., jei kas iš vaikinių atsinešdavo lūpinę armonikėlę, tai buvo vienintelė galimybė muzikai ir šokiams (LII BR F. 73-1380 (6)). 1914 m. gimusios pateikėjos teigimu, Benininkų kaime (prie Pagėgių) atsinešdavo ir armoniką, susirinkdavo kaimynų jaunimas pašokti (LII BR F. 73-2000

(1)). Panašiai liudijo ir 1913 m. gimusi vokietė pateikė iš Kaukiemio parapijos (LII BR F. 73–1694 (9)). Tačiau laiko perspektyvoje drobių saugojimo paprotys tapo neaktualus. Moters iš Dovilių parapijos žodžiais, naminiai audiniai buvo tik paklodės ir rankšluosčiai, visa kita jau pirкта (LII BR F. 73–1387 (14)).

Drobes saugodavo ir Žemaitijoje. 1917 m. gimusios katalikės iš Trumpininkų kaimo (prie Sartininkų) teigimu, eidavo vyrai merginoms padėti drobes saugoti, sakydavo, „pažiūrėsim į kraitį, žinosim, už kurios ženyti“. Susieidavo net 8–10 merginų (LII BR F. 73–1695 (9)). Tačiau tai pavieniai atvejai, tuo tarpu drobių balinimą Klaipėdos krašte liudijo daugiau kaip pusė mano paklaustų žinių pateikėjų, ir galima teigti, tai buvo specifinis Mažosios Lietuvos paprotys, gyvavęs ir istoriniame Klaipėdos krašte. Jo svarbą galime išskirti surinkimus lankiusiam jaunimui. Šiuose kaimuose naktinis drobių saugojimas kartais siedavosi su dar vienu labai svarbiu Klaipėdos krašto jaunimo susiejimu prie sūpynių. Nors dažniau jie buvo susiję su šventėmis (Klaipėdos krašto specifika išlikęs paprotys suptis per Jonines), tačiau kai kuriose vietovėse sūpynės buvo paliekamos šiltuoju metų laiku, ir surinkimininkų kaimuose tai buvo pasilinksminimo vakarėlių pakaitalas. Tiesa, tai minėjo nedidelė dalis žinių pateikėjų.

Kiti neintensyvūs jaunuomenės nudirbami darbai buvo labai reti. Tik iš tėvų pasakojimų atsimenamos naktigonės, labai retos ir vakaronės, plunksnų plėšymas. Tik 1914 m. įšliužių k. prie Dovilų gimusi pateikėja minėjo, kad „merginos sueidavo verpti, plunksnas plėšyt, vilnas pašyt. Susieidavo 3–4. Liubėj padainuoti daugiausia vokiečių dainas“ (LII BR F. 73–1387 (14)). Tiesa, Žemaitijoje šie susiejimai buvo dar retesni (Šaknys 2002, 46–47), tuo tarpu į naktigonę dar eidavo Šiaurės ir Rytų Žemaitijoje (Šaknys 2002, 43)¹¹. Tuo tarpu drobių saugojimą galima vadinti Klaipėdos krašto specifiniu papročiu.

Sambūriai prie sūpynių

Remiantis daugeliu etnografinių aprašų, sūpynės yra švenčių atributas. Jau 1582 m. Motiejus Strijkovskis mini Petrinių sūpynes (Vėlius 2001; 542). Tuo tarpu Teodoras Lepneris, aprašydamas XVII a. pabaigos Būdviečių (prie Ragainės) papročius, mini tris supimuisi skirtas šventes: Velykas, Sekmines ir Jonines¹², tačiau, sprendžiant iš jo aprašo, galima spręsti, kad suposi po vieną žmogų (Gerulaitienė 2011, 195–196). Tačiau Klaipėdos krašto aprašai rodo, kad suptasi ne tik per šventes. XX a. pradžios ir vėlesni aprašai liudija, kad suptasi poromis. Tai buvo savotiškas porinių šokių atitikmuo. Vyžių parapijoje, vietoje, kur drobes balindavo, balandžio–gegužės mėnesiais buvo įrengiamos sūpynės. Vai-

¹¹ Ankstesniais laikais naktigonė buvo praktikuojama ir Mažojoje Lietuvoje (Milius 1970, 353).

¹² Be šių švenčių, Rytų Lietuvoje buvo populiarios ir Užgavėnių sūpynės (Vaicekauskas 2005, 156–158).

kinai kviesdavo merginas kartu suptis (LII BR F. 73–2000 (6)). Kelių apklaustųjų teigimu, sūpynės buvo pakabinamos visam pavasariui ir vasarai. Drevernoje (Priekulės par.) vasarą būdavo pakabintos sūpynės, jaunimas supdavosi, prie jų žaisdavo, eidavo ratelius, tačiau jokių šokių nebūdavo (LII BR F. 73–1387 (13)). Panašiai pasakojo ir Aukštumaluose (Kintų par.). Merginos prie sūpynių sueidavo pasipuošusios vainikais (vainikai iš lauko gėlių) (LII BR F. 73–1387 (15)). Tai Joninių simbolis. Dovilų parapijoje per Jonines rinkdavosi prie sūpynių, sveikindavo Joną, jis turėjo vaišinti (LII BR F. 73–1387 (14)). Tokį paprotį patvirtina ir K. Blockytė (Blockytė 2013, 282; Blockytė 2014, 30). Tuo tarpu sūpynės per Jonines, J. Balio požiūriu, buvo Mažosios Lietuvos specifika (Balys 2013, 212). Galima teigti, kad Klaipėdos krašte, nors apie tai pasakojo mažiau kaip pusė pateikėjų, ši tradicija dar buvo reikšminga. Tiesa, Lumpėnų apylinkėse pateikėja pasakojo tik apie sūpynes per Velykas, kur suposi tiek vaikai, tiek ir jaunimas, po vieną arba poromis (LII BR F. 73–1380 (3)).

Peržiūrėjus etnografinius aprašus negalima teigti, kad sūpynės ne švenčių metu buvo tik Mažosios Lietuvos fenomenas. 1919 m. gimęs liuteronas iš Pypalių kaimo (netoli Tauragės) teigė, kad prie medžiuose įtaisytų sūpynių sueidavo vasaros sekmadieniais. Supdavosi, dainuodavo. Jei ateidavo muzikantas, prie sūpynių lauke ir šokdavo (LII BR F. 73–1999(22)). 1917 m. gimusios katalikės iš Trumpininkų kaimo (prie Sartininkų) teigimu, prie sūpynių sekmadienį po pietų susirinkdavo 20–25 jaunuoliai, buvo muzikos. Suposi poromis, kartais tik merginos, ten pat ir šokdavo (LII BR F. 73–1695 (9)). Kas sekmadienį supdavosi ir Vainute (LII BR F. 73–1447 (1)), Jurbarke (LII BR F. 73–1380 (13)). Tiesa, Žemaitijoje fiksuota tik pavienių tokių atvejų. Didelėje dalyje pasienio gyvenviečių jaunimo bendravimas buvo intensyvus, todėl sūpynės buvo viena iš jaunimo pramogų, bet ne vienintelė.

Išvados

Straipsnyje atskleisti tik keli Klaipėdos krašto jaunimo bendruomeninio gyvenimo epizodai. Daugelis jaunimo papročių 1923–1939 m. nepakito. Klaipėdos krašto jaunimo bendruomenės laisvalaikio bendravimo intensyvumas išliko mažiausias palyginti su kitais Lietuvos regionais. Tačiau jaunesni respondentai, galintys apibūdinti XX a. 4-ąjį dešimtmetį, paliudijo, kad tuo metu jaunų žmonių kolektyvinis laisvalaikis tapo įvairesnis ir intensyvesnis nei praėjusio amžiaus 3-uoju dešimtmečiu. Išaugę kultūriniai ryšiai praturtino jaunimo laisvalaikį Klaipėdos krašte. Žemaitijos įtaką Mažosios Lietuvos jaunimo bendruomeniniam gyvenimui rodo liuteronams nebūdingų vardadienių šventimas, vakarėlių, pasilinksminimų po talkų ir vestuvių metu intensyvėjimas, taip pat su Didžiąja

Lietuva galima sieti ir gegužinių paplitimą. Tačiau Mažojoje išsaugota ir specifinių jaunimo papročių. Tiriamuoju laikotarpiu buvo paplitęs naktinis drobių saugojimas ir nešventiniai sambūriai prie sūpynių, kurie kitur Lietuvoje buvo labai reti, tačiau žinomi ir pasienio vietovėse. Daugelis jaunimo papročių, apie kuriuos pasakojo surinkimams nepriklausę žmonės, apibūdino panašius bendruomeninius jaunimo papročius kaip ir Vakarų Žemaitijoje ar Suvalkijoje, todėl tikėtina, kad kultūriniais jaunimo bendravimo skirtumams įtakos turėjo tik pietistinis judėjimas.

Literatūra ir šaltiniai

- Ašmys 1993 – Vilius Ašmys. Priekulės parapijos Butkų kaimo tarpukario (1919–1939) kronika. *Mūsų kraštas*, 1, 25–47.
- Balys 2013 – Jonas Balys. *Lietuvių kalendorinės šventės*. Iš Jono Balio palikimo. Sud. Ieva Pululienė. Vilnius: Mintis.
- Beitl, Beitl 1996 – Richard Beitl, Klaus Beitl. *Wörterbuch der Deutschen Volkskunde*. Stuttgart: Kröner.
- Blockytė 2013 – Kristina Blockytė. Vasaros saulėgrąžos šventė Mažojoje Lietuvoje: tradicijų rekonstrukcija. *Res humanitariae*, XIV, 275–302.
- Blockytė 2014 – Kristina Blockytė. Kalendorinės šventės Mažojoje Lietuvoje: tradicijų rekonstrukcija. *Gimtasai kraštas. Praeities ir dabarties kultūros metraštis*, 7, 21–39.
- Blockytė–Naujokė 2022 – Kristina Blockytė–Naujokė. Šv. Martyno diena Mažojoje Lietuvoje: tradicijų rekonstrukcija. *Res humanitariae*, XXX, 145–157.
- Gerulaitienė 2011 – Vilija Gerulaitienė (par.). Lepneris Teodoras. *Prūsų lietuviai*. Vilnius: LII leidykla.
- Gidžiūnas 1994 – Viktoras Gidžiūnas. *Jurgis Ambraziejus Pabrėža (1771–1849)*. Roma, Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija.
- Merkienė 1997 – Irena Regina Merkienė. Kalendoriniai papročiai Vakarų ir Pietų Lietuvoje: etninės kultūros bendrybės ir savitumai (p. 357–367). In Regina Kulikauskienė (sud.). *Vakarų baltai: etnogenėzė ir etninė istorija*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas.
- Milius 1970 – Vacys Milius (sud.). *Lietuvininkai. Apie Vakarų Lietuvą ir jos gyventojus devyniolik-tame amžiuje*. Vilnius: Vaga.
- Morkūnas 1977 – Vitalis Morkūnas. *Nuo tamsos ligi tamsos (Žemės ūkio darbininkų butis Lietuvoje 1919–1940 m.)*. Vilnius: Mokslas.
- Paukštytė–Šaknienė, Šaknys 2007 – Rasa Paukštytė–Šaknienė, Žilvytis Šaknys. Pirmoji Komunija ir Sutvirtinimo sakramentas. In Vytautas Didžpetris (sud.). Šiaurės Lietuvos kultūros paveldas. *Papročiai*, 1, 31–36. Kaunas: „Žiemgalos“ leidykla.
- Petrošienė 2007 – Lina Petrošienė. *Lietuvininkų etninė muzika: tapatumo problemos*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Petrošienė 2022 – Lina Petrošienė. Lietuvininkų dainuojamoji tautosaka Klaipėdos apylinkėse XIX–XX a. *Res humanitariae*, XXX, 90–113.
- Remeika 1990 – Jonas Remeika. *Kai dar amžina ugnis ruseno*. Kaunas: LINK.
- Šaknys 1996 – Žilvytis Bernardas Šaknys. *Jaunimo brandos apeigos Lietuvoje XIX a. pabaigoje – XX a. pirmojoje pusėje*. (Ser. Lietuvos etnologija, 1). Vilnius: Pradai.
- Šaknys 2001 – Žilvytis Bernardas Šaknys. *Kalendoriniai ir darbo papročiai Lietuvoje XIX a. pabaigoje – XX a. pirmojoje pusėje. Jaunimo vakarėliai*. (Ser. Lietuvos etnologija, 7). Vilnius: „Die-medžio“ leidykla.

- Šaknys 1994 – Žilvytis Šaknys. Jaunų sambūriai (iš Vakarų Lietuvos jaunimo papročių). *Liaudies kultūra*, 1, 13–15.
- Šaknys 1995 – Žilvytis Šaknys. Įžegnotuvės (p. 649–660). In N. Vėlius (red. komisijos pirmininkas). *Lietuvininkų kraštas*. Kaunas: Litterae universitatis.
- Šaknys 2002 – Žilvytis Šaknys. Jaunimo neintensyvaus darbo savitumai (XIX a. pabaiga – XX a. pirmoji pusė). *Lituanistica*, 1, 42–56.
- Šaknys 2008 – Žilvytis Šaknys. Vardadienis ir gimtadienis aukštaičių kultūroje: kartografinis tyrimas *Gimtasai kraštas. Praeities ir dabarties kultūros metraštis*, 1, 21–27.
- Vaicekauskas 2005 – Arūnas Vaicekauskas. *Lietuvių žiemos šventės. Bendruomenės kalendorinio ciklo apeigos XIX a. pab. – XX a. pr.* Kaunas: VDU leidykla.
- Vėlius 2001 – Norbertas Vėlius (sud.). *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*, 2. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Vyšniauskaitė 1977 – Angelė Vyšniauskaitė. Lietuvininkų vestuvių papročiai XIX a. antrojoje pusėje – XX a. pradžioje (p. 147–157). In *Tarybinės Klaipėdos istorijos klausimai*. Vilnius: Lietuvos TSR mokslų akademijos Istorijos institutas.
- Vyšniauskaitė 1983 – Angelė Vyšniauskaitė. Lietuvių linininkystės papročiai (p. 99–178). In J. Kudirka, V. Milius, A. Vyšniauskaitė. *Valstiečių verslai*. (Ser. Iš lietuvių kultūros istorijos, 12). Vilnius: Mokslo.
- Vyšniauskaitė 1995 – Angelė Vyšniauskaitė. Šilutiškių lietuvininkų vestuvės. *Mūsų kraštas*, 6(1), 102–107.

Žilvytis Šaknys

SOCIAL CUSTOMS OF THE YOUTH OF THE KLAIPĖDA REGION (1923–1939). A COMPARATIVE PERSPECTIVE

Summary

In the article, based on ethnographic field research conducted between 1988 and 1996, using the historical comparative method, I aim to compare how the community customs of rural youth in Klaipėda region differed from those in neighbouring areas of Lithuania, and how they changed when the Klaipėda region was a part of Lithuania between 1923 and 1939. In order to achieve this goal, I set the task of examining the community customs of young people (confirmation and birthday and name days, parties, beekeeping and bee parties, wedding parties, *gegužinė* [outdoor parties] and entertainment in the garden, keeping watch over linen at night, and gatherings by the swing).

The respondents in the research conducted in the Klaipėda district from 1988 to 1996 were born between 1903 and 1935 (31 respondents took part from 15 parishes: Dovilai, Karklininkai, Katyčiai, Kintai, Kretingalė, Pagėgiai, Priekulė, Plaškiai, Rukai, Rusnė, Saugai, Šilutė, Vanagai, Vilkyčiai, Vyžiai, and Kaukėnai, near the Klaipėda district). Almost all of them were Evangelical Lutherans (there were only two Catholics). In addition, simultaneous fieldwork data in villages

in Žemaitija near the Klaipėda region was used (22 respondents were surveyed, from the parishes of Endriejavas, Jurbarkas, Gardamas, Gargždai, Girdžiai, Kretinga, Pagramantis, Sartininkai, Skirsnemunė, Šventoji, Švėkšna, Tauragė, Vainutas, Veiviržėnai, Žygaičiai, Žemaičių Naumiestis and Sartininkai). Most of these respondents were Catholics (only three were Evangelical Lutherans, in the parishes of Tauragė, Gardamas and Sartininkai).

The findings show that during the research period, most community customs of youth between 1923 and 1939 did not change. The intensity of leisure time communication of the youth community of the Klaipėda region remained the lowest compared to other regions of Lithuania. However, younger respondents who could describe the 1940s testified that the collective leisure time of young people at that time became more diverse and intense than in the 1930s. The increased cultural ties enriched the free time of young people in the Klaipėda region. We can see the influence of Žemaitija on the communal life of the youth of the Klaipėda region, in the celebration of name days, which is not typical for Lutherans, and in the intensification of parties after beekeeping and during weddings. Also, we can also associate the spread of *gegužinės* with other regions of Lithuania. On the other hand, specific youth customs have been preserved in the Klaipėda region. During the research period, keeping watch over linen at night and gatherings by the swing on non-holiday weekends were common, which were very rare elsewhere in Lithuania, but also known in the border areas. Many youth customs which were told by respondents who belonged to the Pietist movement of *surinkimai* described similar youth communal customs as in western Žemaitija and Suvalkija. Therefore, it is probable that more visible cultural differences in youth communication were introduced only by the Pietist movement.